



EFOP-316-16-2017-00037 EGYÜTT- TANULUNK

**KALOCSAI NEBULÓ ÁLTALÁNOS ISKOLA, SZAKISKOLA, KÉSZSÉGFEJLESZTŐ
ISKOLA, FEJLESZTŐ NEVELÉS-OKTATÁST VÉGZŐ ISKOLA ÉS EGYSÉGES
GYÓGYPEDAGÓGIAI MÓDSZERTANI INTÉZMÉNY**

REHABILITÁCIÓS PEDAGÓGIAI PROGRAM

**A SÚLYOS ÉS HALMOZOTTAN FOGYATÉKOS
TANULÓK FEJLESZTŐ NEVELÉS – OKTATÁSA
A KALOCSAI NEBULÓ EGYMI-BEN**

2019.

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	4
Küldetésnyilatkozat	5
1. A fejlesztő nevelés-oktatás.....	6
1.1. A rehabilitációs pedagógiai program	6
1.2. A tanulói jogviszony.....	7
1.3. A fejlesztő nevelés-oktatás célja	7
1.4. A fejlesztő nevelés-oktatás feladata	8
1.5. Pedagógiai szakaszok.....	8
1.5.1. Bevezető szakasz:	8
1.5.2. Alapozó szakasz.....	8
1.5.3. Fejlesztő szakasz.....	8
2. Nevelési program	9
2.1. Célok és feladatok.....	9
2.2. A súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók nevelésének-oktatásának alapelvei	9
2.3. A mindennapi fejlesztés során szem előtt tartandó pedagógiai elvek	10
2.4. Módszertani alapelvek	11
2.5. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelés-oktatásának területei.....	12
2.5.1. Kommunikáció	12
2.5.2. Mozgásnevelés	13
2.5.3. Az emberi és a természeti világ jelenségeinek megértése	14
2.5.4. Kreativitásra, játékra, szabadidős tevékenységre nevelés.....	14
2.5.5. Érzelmi és szociális nevelés.....	15
2.5.6. Önkiszolgálás, egészséges életmódra nevelés.....	16
2.6. A fejlesztő nevelés-oktatás tervezése, szervezése	17
3. FEJLESZTÉSI PROGRAM	19
3.1. Fejlesztési területek és foglalkozások	19
3.2. A fejlesztési területek részletes leírása	20
3.3. Komplex gyógypedagógiai fejlesztés.....	21
3.4. Ember és környezet foglalkozás	24
3.5. Játék és kreativitás foglalkozás	28
3.6. Mozgásnevelés foglalkozás	32
3.7. Kommunikáció-zene foglalkozás	35
3.8. Önkiszolgálás foglalkozás	42

Bevezető

A súlyos- halmozottan sérült gyermekek szükségleteit, kommunikációs igényeiket sokáig nem ismerték fel, képezhetetlennek tartották őket. Az 1993.évi LXXIX. törvény a közoktatásról a fejlesztő iskolai oktatás megszervezését 2010.szeptember 1-jétől kötelező feladatként írta elő.

A 2011.évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről kimondta, hogy a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermeknek, attól az évtől kezdődően , ahogy tankötelessé válik fejlesztő nevelés-oktatásban kell részt vennie. A fejlesztő nevelés- oktatást a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési-oktatási intézménynek kell ellátnia egyéni vagy csoportos formában. Ezt a fontos törvényi rendelkezést a „Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve” kiadásáról szóló 32/2012.(X.8.) EMMI rendelet is megerősítette.

A Kalocsai Nebuló EGYMI-ben a 2016/2017-es tanévtől látjuk el a súlyos-halmozottan fogyatékos gyermekek nevelését-oktatását. Kezdetekben otthonukban, ill.gondozási helyükön láttuk el a tanulókat. A 2018/2019-es tanévtől nagy lépés történt, elindítottuk a fejlesztő iskolai csoportunkat, amely 20 órában biztosítja a gyermekek ellátását. E mellett párhuzamosan az otthoni ellátást is folytatjuk.

Diagnózisuk alapján leggyakoribb a súlyos, agyi eredetű mozgáskorlátozottság és a motoros beszédzavar kombinálódása, valamint a súlyos értelmi fogyatékoság. Minden gyermek esetében megkeressük és a fejlesztés során megerősítjük azt a képességet, amely a legdominánsabb, amelyre építeni lehet. Mindezt tesszük empátikus odafordulással, érzelmileg biztosságot és elfogadást nyújtó légkör megteremtésével, személyes kötődések kialakításával. Így segítjük, hogy a súlyos- halmozottan sérült gyerekek kimozduljanak elszigetelt állapotukból. A személyiségfejlesztés, valamint a szocializáció lehetőségeinek felhasználásával módunk van egyéni szükségleteik feltérképezésére, ezzel segítve őket a lehetőségekhez mérten az elérhető legjobb életminőséghez. Céljaink eléréséhez elengedhetetlen a gyógypedagógusok és a segítő munkát végző szakemberek sérülésspecifikus, fejlesztő team munkája.

A Rehabilitációs Program- mely része az intézmény Pedagógiai Programjának- a fejlesztő nevelés-oktatás céljainak és feladatainak megjelenítése.

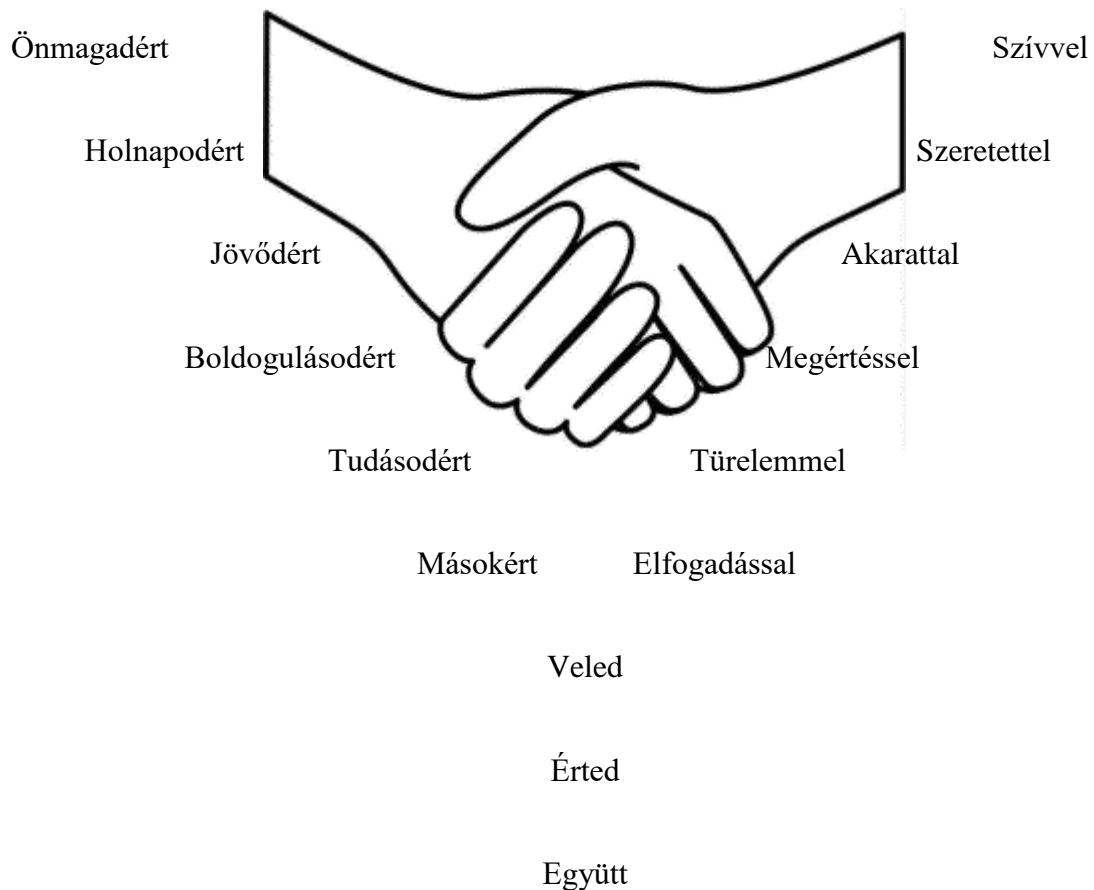
Kalocsa, 2019.május

Mácsai Istvánné
intézményegység-vezető

Küldetésnyilatkozat

„Nem a legerősebb marad
életben, nem is a legokosabb,
hanem az aki a legfogékonyabb
a változásokra.”

/Charles Darwin/



1. A fejlesztő nevelés-oktatás

A fejlesztő iskolai oktatásban azok a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók részesülhetnek, akiket a szakértői bizottságok erre a képzési formára javasolnak.

Súlyos és halmozottan sérült gyermekek, tanulók jellemzői:

- korai életszakaszban keletkezett, komplex károsodás
- változatos, összetett tünet-együttes, jelentős fejlődési eltérések, a **tevékenység** súlyos akadályozottsága
- motoros és kommunikációs funkciók eltérései a legszembetűnőbbek, értelmi funkciók súlyos eltérése gyakran ezekből következik

A fejlesztő nevelés-oktatás a tanév rendjéhez igazodó, a tankötelezettség teljes időtartama alatt rehabilitációs célú, az elért fejlődési szakaszokat követő egységes folyamat. A nevelés-oktatás fejlesztési területeinek tartalma tanítási évfolyamokra nem tagolódik, a pedagógiai munka szakaszolása a tevékenység tartalmi kínálatának életkori sajátosságokhoz alkalmazkodó strukturálásában, koncentrikus bővítésében jelenik meg.

A fejlesztő nevelés oktatás az alábbiak szerint valósul meg:

- a fejlesztő nevelés-oktatás a tanév rendjéhez igazodik
- alapdokumentuma: A súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelésének, oktatásának irányelve
- a fejlesztő foglalkozások száma nem lehet kevesebb heti húsz óránál. *„Indokolt esetben a szülő kérésére, ha a gyermek állapota szükségessé vagy lehetővé teszi, ennél több vagy kevesebb óraszám is megállapítható.” (Nkt. 2011. évi CXCV. 15. § (3))*
- a rehabilitációs pedagógiai program alapján egyéni fejlesztési tervek készülnek, melyek megalapozzák a gyermek nevelésének, oktatásának személyre szabott tervezését és meghatározzák a nevelés, oktatás és fejlesztés súlypontjait.

1.1. A rehabilitációs pedagógiai program

A rehabilitációs pedagógiai program a tanköteles korú, súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek iskolai keretek között történő fejlesztésének alapdokumentuma.

A sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet 3. § alapján *„A súlyosan, halmozottan fogyatékos tanulók tankötelezettségének teljesítését fejlesztő nevelés-oktatás keretében biztosító gyógypedagógiai intézmény az e rendelet 3. mellékleteként kiadott, A súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelésének, oktatásának irányelve figyelembevételével készíti el és fogadja el rehabilitációs pedagógiai programját.”* Egy egységes Fejlesztő programot kell készíteni, amely támpontul szolgál az egyéni képességekhez igazított fejlesztés megtervezéséhez. A rehabilitációs pedagógiai program készítésénél tekintettel voltunk – a törvényi előírásokon kívül - az ellátott gyermekek adottságaira és szükségleteire.

1.2. A tanulói jogviszony

Ha a sajátos nevelési igényű gyermek súlyos és halmozottan fogyatékos, attól az évtől kezdve, amelyben az ötödik életévét betölti, fejlesztő nevelésben, attól az évtől kezdődően, hogy tankötelessé válik, fejlesztő nevelés-oktatásban vesz részt. A fejlesztő nevelés-oktatást a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési-oktatási intézmény látja el egyéni vagy csoportos formában.

- saját intézményében külön erre a célra létrehozott csoportban,
- otthoni ellátás keretében,
- abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja.

A fejlesztő nevelés-oktatásban a tanuló annak a tanítási évnél az utolsó napjáig köteles részt venni, amelyben betölti a tizenhatodik életévét és annak a tanítási évnél az utolsó napjáig vehet részt, amelyben betölti a huszonharmadik életévét.

Ha a tanuló – a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint – iskolába járással nem tud részt venni a fejlesztő nevelés-oktatásban, a tankötelezettségét a fejlesztő nevelés-oktatást nyújtó iskola által szervezett egyéni fejlesztés keretében teljesíti. Az egyéni fejlesztés megszervezhető:

- otthoni ellátás keretében,
- abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja.
- A fejlesztő iskolai oktatásban azok a súlyos, halmozottan fogyatékos tanulók részesülhetnek, akiket a szakértői bizottságok erre a képzési formára javasolnak.
- A tanulói jogviszony megszűnése:
- szakértői bizottság véleménye alapján
- a közoktatási törvényben meghatározott tankötelezettségi korhatár elérésével

1.3. A fejlesztő nevelés-oktatás célja

A köznevelésben való részvétel biztosítása.

A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztése, nevelése-oktatása, gondozása.

Hosszú távú célunk, hogy tanulóink felkészüljenek az önmagukhoz mérten legönállóbb felnőtt életre, elősegítve ezzel a társadalmi integrációjukat.

1.4. A fejlesztő nevelés-oktatás feladata

Optimális környezet biztosítása, amely a tanuló testi, értelmi és szociális képességeinek kibontakozását segíti.

A normalizáció alapelveinek érvényesülése biztosítva legyen a nevelés-oktatás és fejlesztés során.

- A környezet megtapasztalásának elősegítése, élményszerzés.
- Az énkép, önismeret kialakulásának segítése.
- Az önrendelkezés elismerése és a boldog gyermekkor megéléséhez segítség.
- Testi és lelki egészség támogatása, jó testi - lelki közérzet megteremtése.
- Segédeszközök használata a fejlesztés, nevelés-oktatás során.

1.5. Pedagógiai szakaszok

1.5.1. Bevezető szakasz:

- Súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók készség- és képességfejlesztésének kezdeti szakasza.
- A természeti-társadalmi környezet elemi szintű megtapasztaltatása fejlesztési területeken keresztül.
- A meglévő készségek, képességek feltérképezése, mely kiindulási pontja az építkezésnek.

1.5.2. Alapozó szakasz

- Súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók készség- és képességfejlesztésének alapozó szakasza.
- A szűkebb-tágabb környezet megismertetése során önálló cselekvésre ösztönzi a tanulókat, amely elősegíti a megismerő funkciók fejlődését.

1.5.3. Fejlesztő szakasz

- Súlyos és halmozottan sérült tanulók készség- és képességfejlesztésének szakasza.
- A megszerzett tapasztalatok, a koncentrikusan bővülő ismeretanyag beépítése a tanulók mindennapjaiba.

2. Nevelési program

2.1. Célok és feladatok

Célok:

A rehabilitációs pedagógiai program iskolai körülmények között olyan fejlesztést nyújtson, mely arra törekszik hogy képessé tegyük a tanulókat szűkebb és tágabb környezetük egyre bővülő megismerésére, saját életük mindennapi élményeinek megélésére, és az ezekben való egyre tevékenyebb részvételre, továbbá egyszerű társas kapcsolatok kialakítására és fenntartására, aminek eredményeképpen jobb minőségű életet élhetnek.

Feladatok:

- A családban már kialakított szokások, jelzések, megszerzett képességek, készségek, feltérképezése és fejlesztése.
- Elemi szintű ismeretek elsajátíttatása szűkebb és tágabb környezetünkről.
- A kommunikáció egyénenként változó lehetőségeinek feltérképezése, a tanulók állandó ösztönzése a számukra lehetséges önkifejezési módok alkalmazására, gyakorlására.
- A tanulók mozgásállapotának lehetőség szerinti javítása, a meglévő funkciók állandó szinten tartása, fejlesztése, az önállóan kivitelezhető mozgások kihasználása.
- A szociális készségek kialakítása, társas kapcsolatok, elemi magatartási formák megismertetése.
- Játéktevékenységekben való aktív részvétel elősegítése.
- Szoros kapcsolattartás a szülőkkel a tanulók eredményes fejlesztése, a szülő-gyerek kapcsolat segítése érdekében.
- A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók épen maradt funkcióira alapozva a sérült funkciók fejlesztése, egyéni lehetőségek szerint , egyéni fejlesztési tervek alapján.

2.2. A súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók nevelésének-oktatásának alapelvei

A kommunikáció és az interakció elve:

A fejlesztő tevékenység alapja a kommunikáció. Környezetünk megismerése, a tanulás a fogalomalkotás kezdeti lépései és a gondolkodás elemi műveletei csak az érzékelésen, észlelésen keresztül, élethelyzetek közegében, a kommunikatív szituációkra építve lehetségesek.

A normalizáció és a participáció elve:

A képességekhez mért lehető legjobb szintű társadalmi beilleszkedés elősegítése az életkornak megfelelő minták, életfeltételek, modellek hozzáférhetőségeink biztosításával.

A komplexitás, személyiségközpontúság és szükségorientáltság elve:

A súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulóknak egymást kiegészítő, komplex pedagógiai szolgáltatásra van szükségük. A komplexitás magába foglalja az oktatást, fejlesztést, nevelést, gondozást, mindezt egyéni szükségletekre, képességekre és igényekre alapozva.

A kooperáció és a tudatosság elve

A tanulási- tanítási folyamatban résztvevők /tanuló, pedagógus, segítők , szülők/folyamatos tapasztalatcseréjére, következetes elvárásaira, a cselekvések elvárásaira van szükség, mely a gyerekek biztonságát is növelik.

A differenciálás és individualizáció elve:

A nevelés- oktatás folyamán megfelelő differenciálásra van szükség. Ennek egyik formája az egyéni tanulás. A tanítás-tanulás az egyéni gyógypedagógiai diagnosztizálás alapján, egyéni fejlesztési terv szerint zajlik, amelyben egyénre szabott a célkitűzés, a módszerek kiválasztása, a feladatok megvalósítása és az értékelés.

2.3. A mindennapi fejlesztés során szem előtt tartandó pedagógiai elvek

- A fejlesztés a lehetőségekhez képest minden esetben játékosan, konkrét tapasztalatok, valóság-hű szemléltetés útján történjen, az alapszükségletek kielégítésével.
- Az egyéni adottságok figyelembevétele, ennek megfelelően:
 - egyéni fejlesztési terv elkészítésénél
 - egyéni foglalkozások keretében és
 - csoportban differenciáltan.
- A team – munka rendszeres és hatékony legyen.
- A tanulók legegységesebb megnyilvánulásait értelmes közlésként értelmezzük és használjuk a fejlesztésben.
- A szülőkkel való kapcsolattartás lehetőleg napi kapcsolatot, állandó információcserét jelentsen és segítse a következetes együttműködést.
- Tanulásszervezési alapelv, hogy a különböző fejlesztést végző pedagógusok száma a lehető legkevesebb legyen, mivel a személyes kötődések és a szoros team munka fokozzák az eredményességet.

2.4. Módszertani alapelvek

A cselekvéses tanulás

Konkrét, a mindennapokban zajló tevékenységekbe ágyazzuk a fejlesztési feladatokat. A tanulási helyzeteket életszerűvé tesszük, hiszen a tanulók így tudják valódi hasznát venni a mindennapi életben.

Kommunikációs beágyazottság

A tanulók egész napját és életét, a tevékenységek minden apró lépését olyan jelzésekkel kell megerősíteni, megtámogatni, melyek segítségével minél könnyebben tájékozódnak a napok eseményeiben, illetve közvetlen környezetükben.

Kis lépésekben haladás

Az egyes tevékenységeket kis lépésekre bontva, minden tanulónál megtalálhatjuk, melyik az a mozzanat, amibe idővel be tud majd kapcsolódni, ahol aktivitást várhatunk el tőle.

Folyamatos motiváció

A tanulót mindig a tevékenység aktív résztvevőjévé kell tenni, különben nem várhatunk tőle együttműködést semmilyen helyzetben. A motiváció folyamatosága szükséges, mert a gyakori figyelmi problémák miatt a tanuló könnyen kizökkenhet az adott helyzetből. A tanulót azzal is motiválni tudjuk, ha azt közvetítjük felé, hogy meg tudja csinálni az adott feladatot.

Optimális mértékű segítségnyújtás

A tanuló akkor tud fejlődni, ha olyan mértékben támogatjuk a tevékenység során amennyire az valóban szükséges. Ha a segítség túl kevés, akkor a helyzetet kudarcként élheti meg, elveszti motivációját. Ha azonban túl sok segítséget adunk nem tud kibontakoztatni, nem tud előrelépni, mert nem hagyunk ehhez kellő teret a számára.

Differenciálás

Minden tanuló másként fejlődik, más személyiség, másként tud részt venni a tevékenységekben, a foglalkozásokon. Ezt a tényt a tervezésnél és a megvalósításnál egyaránt szem előtt kell tartani.

Ismétlés

Megfelelő számú és folyamatos ismétlés szükséges az egész komplex fejlesztési folyamat során.

Állandóság

A tanuló tájékozódását szolgálja környezetében, az őt körülvevő világban. Állandóságot kell biztosítanunk a tanulók számára a kommunikációs jelzésekben, a tevékenységek lépéseiben, azok sorrendjében, valamint komplexen az egész napirendben. Biztosítsunk számukra változatos ingereket, de az állandóság által biztonságot sugárzó közegben.

2.5. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelés-oktatásának területei.

2.5.1. Kommunikáció

A másik ember megértése, az önkifejezés és az interakció fejlesztésének elősegítése.

Céljaink:

- A gyermek és környezete közötti kapcsolat kialakítása
- A beszédben részt vevő izmok erősítése, tónusának normalizálása
- Beszédkészség erősítése
- Hangutánzások kialakulása
- Passzív és aktív szókincs bővítése
- Beszéd – és nagymozgások összekapcsolása
- Beszédre való odafigyelés, reagálás, kifejező képesség és közlési képesség javítása, stabilizálása
- Hallási figyelem fejlesztése, differenciálása
- Beszéd megértése, verbális irányíthatóság kialakítása – saját névre való odafigyelés, egyszerű kérések teljesítése gesztussal, majd gesztus nélkül, szituációk, bonyolultabb kérések megértése
- Egyszerű fogalmak alkalmazása szituációs játékban, igen – nem jelzés bővítése
- A tanuló aktivizálása, motiválása beszéddel, mondókákkal, énekekkel, hangot adó eszközökkel, zenehallgatással

Feladataink:

- A tanuló bármely megnyilvánulásának értelmes közlésként való értelmezése, és annak a testi kommunikáció eszközeivel való megválaszolása
- A gyógypedagógus és a tanuló közötti bizalmas, bensőséges kapcsolat kialakítása, a kommunikáció iránti igény felkeltése, felerősítése
- Fejlesztő gondozás, a tanuló szükségleteinek kommunikációval kísért kielégítése, a gondozási folyamatokban a pedagógiai és terápiás szempontok érvényesítése
- Az elemi kapcsolatfelvétel formáinak kialakítása, a mindennapos rutinhelyzetekben való tájékozódás segítése, a választás lehetőségének felkínálása
- A beszélt kommunikációs formák elsajátításának előkészítése, a nyelvi kommunikáció

bevonása a nevelés – oktatás folyamatába

- Az alternatív és augmentatív kommunikációs lehetőségek feltárása, a kommunikációs eszköztár, egyénre szabott eszközök kiválasztása
- A tanulók egymás közti kommunikációjának ösztönzése
- Integrált programok biztosítása, mely a tágabb világ megismerését szolgálja.

2.5.2. Mozgásnevelés

A testséma kialakítása, a mozgás örömeinek átélése és az önálló cselekvés ösztönzése.

Céljaink:

- Az elemi mozgások kialakítása, korrigálása
- Spontán mozgásfejlődés támogatása
- Saját test megélésének elősegítése
- Az utánzókézség fejlesztése
- Az érző és mozgató funkciók, valamint ezek integrációjának sokoldalú fejlesztése
- A szenzomotoros ismeretszerzési lehetőségek megteremtése.
- Manipulációs készség, vizuomotoros koordináció fejlesztése
- Mozgásos sikerélményekre alapozva az önbizalom növelése

Feladataink:

- Testkép, lateralitás kialakítása
- Az elemi mozgás – és mozgás általi feladatmegoldó képesség kialakítása
- Az egyes érzékelési területek és ezek összehangolt működésének fejlesztése különös tekintettel a tapintás – testérzet – egyensúly – érzékelés – összefüggéseire
- A vestibuláris rendszer, mint integrációs tényező működésének korrigálása
- A manipulációhoz szükséges mozdulatok és mozgások tanítása, gyakoroltatása - opponálás, megfogás, elengedés, felcsípés, felszedégetés, eltépés, tépegetés, szelektív és összehangolt ujjmozgások
- A gyermek egyéni mozgásfejlesztése és szinten tartása.
- Különböző testhelyzetek felvétele, váltás testhelyzetek között
- Mozgáskoordináció fejlesztése

2.5.3. Az emberi és a természeti világ jelenségeinek megértése

Az érzékelés – észlelés és az értelem fejlesztése, a valóság észlelése, megértése.

Céljaink:

- Az érzékelés – észlelés fejlesztése
- Az ingerek értelmezésének, feldolgozásának elősegítése
- A figyelem, megfigyelőkészség fejlesztése (azonosság – különbség, változás, hiány összehasonlítás)
- Az emlékezet fejlesztése
- Gondolkodás fejlesztése

Feladataink:

- Érzékelés, észlelés fejlesztése a bazális terápia elemeivel
- Különböző alakú és anyagú tárgyakkal való manipulálás
- Akusztikus figyelem fejlesztése hangszerekkel, különféle zörejekkel
- Vizuális figyelem fejlesztése
- Megismerési kedv felkeltése
- Figyelem tartósságának a fokozása
- Jelek, szimbólumok, ábrák megértésének tanítása
- Bazális stimuláció, minden érzékelési terület bevonásával

2.5.4. Kreativitásra, játékra, szabadidős tevékenységre nevelés

A zenei, mozgásos, képzőművészeti és irodalmi alkotások megtapasztalása és a kreatív tevékenységek ösztönzése.

Céljaink

- Az elemi esztétikai élmények megtapasztalása és esetleges önálló létrehozása
- Közös játék megvalósításához szükséges szociális – kommunikációs, kognitív és motoros feltételek megteremtése
- A későbbi életbe is beépíthető szabadidős készségek tanítása
- Zenei interakció segítségével a preverbális készségek fejlesztése
- Az önkifejezésre a zene, rajz eszközével ösztönzés

Feladataink

- Az elemi művészeti tapasztalatok hozzáférhetővé tétele, ezek örömforrásként való megtapasztalásának segítése
- Finommotorika fejlesztése, kézműves technikák tanítása
- A tanulók számára örömet nyújtó, állapotának, mentális és valós életkorának megfelelő szabadidős aktivitások kiválasztása
- Testi közelség és testkontaktus elfogadásának tanítása
- Megfelelő reakció mások kezdeményezésére
- Az aktív cselekvés ösztönzése. Elemi művészi tevékenységek végzése és a közös kreativitás élményének megtapasztalása
- A sorra kerülés kivárási, szerepcseré, társakra való odafigyelés, önkontrol, szabálytartó viselkedés kialakítása a közösen végzett kreativitás során
- A tanulók zenei hallásának, ritmusérzékének, zenei emlékezetének, mozgáskultúrájának fejlesztése

2.5.5. Érzelmi és szociális nevelés

A személyes érzelmek kifejezése és a másik ember érzelmeinek megértése, a másokkal való együttműködés kialakítása.

Céljaink

- Önismeret fejlesztése
- Alkalmazkodást segítő viselkedésformák tanítása a szűkebb – tágabb környezetben
- Személyiségfejlesztés
- Az örömteli szociális kapcsolatok megtapasztalása
- A tanulók egymás közötti kommunikációjának kialakulása

Feladataink

- A szűkebb és tágabb közösségi életben való részvétel
- Az „én” és a „nem én” elkülönítése, a másik személy megtapasztalása
- Emberi viszonyok kialakításának segítése
- Különböző élethelyzetekre adott érzelmi reakciók gazdagítása
- Szociális kapcsolatok megnyílásának támogatása
- Kommunikáció közösségi formáinak ösztönzése, megtanulása, alkalmazása
- A társadalom által elfogadott viselkedési formák tanítása

2.5.6. Önkiszolgálás, egészséges életmódra nevelés

Az önállóság és az önellátás képességének elsajátítása, az emberi szükségletek kielégítése kultúrájának a megismerése.

Céljaink:

- A tanuló folyamatosan egyre nagyobb önállóságra tegyen szert az egyes tevékenységek elvégzése során
- Verbális utasítások a beszédmegértés, a figyelem, az emlékezet, a gondolkodásfejlesztése
- Speciális szükségleteknek megfelelő komfortérzés kialakítása
- Társadalmilag elfogadott viselkedési formák elsajátítása
- Téri tájékozódás segítése
- A mindennapi élethez szükséges életvezetési ismeretek, készségek, háztartási ismeretek elsajátítása, alkalmazása

Feladataink:

- A testi szükségletek kielégítése
- Szobatisztaságra nevelés, toalett – tréning
- Megfelelő táplálék biztosítása
- Alapvető tisztálkodási szokások kialakítása (testhigiénia, testápolás)
- Az egészséges életmód kialakítása
- Öltözésben, vetkőzésben egyre nagyobb önállóság elérése
- Étkezés tevékenységeiben való együttműködés kialakítása
- Az étkezés optimális körülményeinek biztosítása
- A tanuló hiányzó önkiszolgálási képességeinek kialakítása, készségszintre fejlesztése
- Háztartási munkafolyamatok megismerése. Az ezekben való gyakorlottság kialakítása

2.6. A fejlesztő nevelés-oktatás tervezése, szervezése

A fejlesztő nevelés-oktatás a 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet 3. melléklete, a „Súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelésének, oktatásának irányelve” alapján készített intézményi rehabilitációs pedagógiai program és a tanév helyi rendjét meghatározó éves munkaterv alapján folyik. A fejlesztő nevelés-oktatást az oktatásért felelős miniszter rendeletében foglaltak alkalmazásával, a szülő igénye, a gyermek állapota és a szakértői bizottság, fejlesztő foglalkozások heti óraszámára vonatkozó javaslatának figyelembevételével kell megszervezni. Intézményünkben a fejlesztő nevelés-oktatás a tanév rendjét követi, nem tagolódik tanítási évfolyamokra. A tanulók csoportokba sorolásának elsődleges szempontja, hogy olyan gyerekek kerüljenek össze, akik életkortól függetlenül hasonló fokban és területen sérültek. A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztése, nevelése és oktatása során egyaránt teret kap a csoportközösségben, kiscsoportban, illetve egyénileg megvalósuló fejlesztés. A csoportban végzett tevékenységek szükségesek a közösségi élmények átéléséhez, a közösséghez tartozás megéléséhez, a társakkal való együttműködés megtapasztalásához és gyakorlásához, azaz a szociális és érzelmi nevelés alapvető feladatainak megvalósításához. A kiscsoportos és egyéni foglalkoztatás az egyéni képesség- és készségfejlesztéskor indokolt, biztosítani kell azonban, hogy a tanulók egyénileg elsajátított képességeiket, készségeiket közösségi szituációban is kipróbálhassák, gyakorolhassák.

Órarend, egyéni foglalkozások megszervezése

Az órarend tartalmazza a rendszeresen ismétlődő napi tevékenységeket, és a fejlesztési feladatokhoz tartozó különböző tartalmi egységek feldolgozását. Az egyéni foglalkozások nyújtanak lehetőséget arra, hogy speciális gyógypedagógiai és terápiás segítséget adjunk a tanulóknak különböző képességterületeken. Az egyes tanulók esetében a szakértői bizottság határozza meg az egyéni fejlesztés szükségességét és annak heti óraszámait.

Felvételi pedagógiai diagnózis,– és vélemény

A tervezés legfontosabb lépése a tanulók ismerete, az egyes tanulók, illetve a tanulócsoport képességstruktúrájának pontos vizsgálata, feltérképezése. A tanulók megfigyelésével a tanév kezdetén az egyéni fejlesztési terv elkészítéséhez állapotfelmérést végeznek a gyógypedagógusok. A tanulók diagnosztikus értékelése minden esetben a pozitívumokra koncentrál, kiemeli a megmaradt, illetve a meglévő képességeket, funkciókat, ugyanakkor számba veszi a gyermek képességstruktúrájában található hiányosságokat, funkciózavarokat is.

A pedagógiai – diagnosztika a súlyosan és halmozottan sérült tanulók esetében nem egyszeri vizsgálatot, hanem folyamat-diagnosztikát jelent: korábbi életszakaszra vonatkozó információk megszerzése mellett 8-12 hetes megfigyelési időszaknak kell elteltetnie az egyéni nevelési-oktatási terv elkészítéséhez, a célok és feladatok meghatározásához, a pedagógiai és terápiás eljárások kiválasztásához. A hosszú távú célok időintervallum egy tanév. A célok a gyermekek fejlődése alapján módosíthatók.

Az egyéni nevelési-oktatási fejlesztési terv

A terv elkészítésének kiindulási pontja a tanulók diagnosztikus mérése, a megfigyelési tapasztalatok és a szakértői bizottság véleménye, javaslata. Az egyéni fejlesztési terv a gyermek pedagógiai diagnózisának eredményeiből, az individuális célkitűzésekből, valamint az egyes tartalmi egységek megvalósítása során alkalmazandó speciális didaktikai-metodikai lépések konkrét megfogalmazásából áll. A tanév tizenkettedik hetének végéig minden tanuló részére el kell készíteni a személyre szabott, a tanuló fejlesztésének súlypontjait meghatározó egyéni fejlesztési tervet.

Csoportos foglalkozások szervezése

A különböző, csoportos foglalkozások további lehetőségeket nyújtanak a gyermekek képességeinek fejlesztésére. A csoportban végzett fejlesztés fontos a tanulók számára. A csoportban végzett tevékenységek során megélik a közösséghez tartozás élményét, megtapasztalhatják a társakkal való együttműködést. A csoportos fejlesztés a szociális és érzelmi nevelés fontos színtere.

A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók értékelése

Értékelni kell:

- A tanulók tudásának mennyiségi gyarapodását
- Tudásuk minőségbeli jellemzőinek változását
- Önmagukhoz mért fejlődésüket
- A tanulók attitűdjét, az önmagukhoz mért fejlődést az ismeretszerzés területén

A fejlődésről a szakmai team félévkor és tanév végén szöveges értékelést ad. A tanulók attitűdjét és önmagához mért teljesítményét értékeljük. A tanulók felé a folyamatos pozitív megerősítést gesztusokkal és szimbólumok segítségével is jelezzük.

A tanuló fejlődését a szakmai team a tanítási év végén, a központilag kiadott nyomtatványon szövegesen értékeli. A szöveges értékelés tartalmazza a tanulónak az egyes fejlesztési területen elért eredményeit és nehézségeit, továbbá a következő tanítási év egyéni fejlesztési tervének elkészítéséhez szükséges javaslatokat.

A tanév végi értékelés egyben a tanuló bizonyítványa is mely egyik példányát a szülő az adott tanítási év befejeztével vesz át. A szöveges értékelés egyik példányát a tanulók személyi anyagához csatolandó, a másik példányt az illetékes szakértői bizottsághoz küldjük.

3. FEJLESZTÉSI PROGRAM

3.1. Fejlesztési területek és foglalkozások

A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók sajátosságai és a nevelési alapelvek alapján körvonalazhatók a fejlesztés fő területei. Ezek a területek nem választhatók szét, komplex egységként kezelendők, és természetes módon épülnek be a mindennapi tevékenységekbe is. A rehabilitációs programban meghatározott Fejlesztő foglalkozásokon az egyes fejlesztési területeknél ismertetett feladatok, tevékenységek több foglalkozáson is megjelennek, keresztkapcsolatokat képezve.

A fejlesztés területei

- kognitív funkciók fejlesztése
- az érzékelés, észlelés fejlesztése
- beszédfejlesztés
- a kommunikáció fejlesztése
- esztétikai nevelés
- érzelmi és szociális nevelés
- a mozgásfejlesztés
- önkiszolgálásra nevelés

Foglalkozások („tantárgyak”)

- Játék és kreativitás (heti 4)
- Kommunikáció-zene (heti 5)
- Ember és természet (heti 4)
- Mozgásnevelés (heti 5)
- Önkiszolgálás (heti 2)

Az óraszámok a törvény által előírt kötelező 20 óra felosztásából adódnak.

3.2. A fejlesztési területek részletes leírása

A fejlesztési területek és a foglalkozások keresztkapcsolatai

Egy-egy foglalkozás keretén belül általában több terület célzott fejlesztése is történik, úgy, hogy azok nem választhatók külön, szerves egységbe fonódnak.

	Játék és kreativitás	Kommunikáció- zene	Ember és természet	Mozgás fejlesztés	Önkiszolgálás
Kognitív funkciók fejlesztése	X	X	X	X	X
Érzékelés, észlelés fejlesztése	X	X	X	X	X
Beszédfejlesztés	X	X	X	X	X
Kommunikáció	X	X	X	X	X
Esztétikai nevelés	X	X	X	X	X
Érzelmi és szociális nevelés	X	X	X	X	X
Mozgásnevelés	X	X	X	X	X

A foglalkozásokról általában

A foglalkozások nevei és az órák tartalmi speciálisak. Eltérnek a speciális nevelési igényű tanulók hagyományos gyógypedagógiai nevelésétől-oktatásától.

A témakörök összeállításánál olyan tanulási helyzeteket igyekeztünk kiválasztani, amelyeket az ép korosztály a mindennapokban átél, tehát nem véletlenszerűen juttatjuk élménybe súlyos, halmozottan fogyatékos tanulóinkat.

A témakörök periodikusan ismétlődnek, hosszabb ideig, ezzel lehetőséget nyújtva a tanulóknak arra, hogy több szempontból megtapasztalja az „élményszerű valóságot”, azaz „élni tanuljon”.

Az ember és természet témaköre határozza meg a heti anyagot, amelyre ráépül a többi foglalkozás anyaga.

Pedagógus részéről

- élményszerű megtapasztaltatás
- a valóság érzékszervek útján való sokoldalú érzékeltetése
- csoportos, és egyénre szabott, differenciált cselekedtetés

Tanuló részéről

- a valóságos élethelyzetek, szituációk átélése, megtapasztalása
- komplex személyiségfejlesztés: érzékelés, észlelés, kognitív funkciók, kommunikáció fejlesztés, magatartás - változása

3.3. Komplex gyógypedagógiai fejlesztés

A gyógypedagógiai foglalkoztatás a sérült gyermek személyiségének egészére hat. A fejlesztés kiterjed az érzelmi, - akaratit szféra mellett a kognitív funkciókra is. A kapcsolatteremtés, a közvetlen személyi és tárgyi környezet megtapasztaltatása, a kommunikáció lehetséges módjának kialakítása, valamint a megismerő képesség fejlesztése kölcsönös egymásra hatásban valósul meg.

Cél:

- Szokásrendhez való alkalmazkodás képességének fejlesztése, az elemi adaptív viselkedés megalapozása
- Szociális kapcsolatok alakítása
- Elemi kapcsolatkezdeményezés és kapcsolatteremtés , kiegyensúlyozott testi-érzelmi állapot megélése
- Szűkebb, majd tágabb környezetben való elemi tájékozódás alakítása

Feladat:

- A harmonikusabb személyiségfejlődés elősegítése érdekében kiegyensúlyozott, nyugodt légkör megteremtése, érzelmi biztonság nyújtása
- Kapcsolatkialakítás (kezdeményezés elfogadtatása)
- Szokásrendhez való alkalmazkodás képességének alakítása, begyakorlása a kötött napirend és a kialakított foglalkozási rítusok segítségével
- Az érdeklődés felkeltése a közvetlen környezetben lévő személyek és tárgyak iránt
- A lehetséges kommunikációs forma kialakítása: verbális és nonverbális kommunikációs lehetőségek alkalmazása, beszédszervek ügyesítése, beszédértés fejlesztése, valamint lehetőség szerint beszédkedv felkeltése
- Játéktárgyak iránti érdeklődés felkeltése, tárgyakra való odafigyelés, tárgyak megfogása, elemi manipuláció, játékhasználat
- Az érzékelés, észlelés, a sokoldalú információ biztosításával a figyelem felkeltése szükséges feladat a megismerő képesség fejlesztésének érdekében
- Énekes egyszerű gyermekjátékok alkalmazása (ujj-játék, lépegető és egyéb mozgásos élményt nyújtó játékok stb.)

A bazális stimuláció:

Minden lehetséges tevékenységnek, foglalkozásnak része. A bazális stimuláció segíti a legsúlyosabban sérült gyerekeket az emberhez méltó élet megélésében, valamint abban, hogy a szűkebb környezetükben aktívabb részvevők lehessenek.

Cél:

- A rendelkezésre álló érzékelő receptorok ingerlése a lehető legegyszerűbb, a gyermek fejlettségéhez igazodó ingerekkel. Ezáltal csökkenhet a szenzoros depriváció és javulhat az ingerek érzékelése, észlelése.
- Ha a gyerekek minél jobban érzékelik környezetük ingereit, annál inkább lehetővé válik, hogy azokra előbb elemi, majd lehetőség szerint adekvát válaszokat adjanak.
- A megközelítés területei elsősorban a szomatikus, vesztibuláris és vibratórikus ingerlés, illetve ezekre épülve az akusztikus, orális, taktilis, szaglási-ízlelési és vizuális érzékelés.

Feladat – tartalom:*Szomatikus ingerlés*

Folyamatos szomatikus ingerléssel kell segíteni, alakítani a testsémát és a környezettől való testszintű elhatárolódás megélését, valamint a környezettel való testszintű kapcsolatteremtést

(krémezés, púderozás, szárazfürdő, fújás hajszárítóval, lekefélés – száraz zuhany).

Vibratórikus ingerlés

Az akusztikus ingerek okozta vibráció felerősítésével elérhető a testileg érzékelhető vibráció megtapasztaltatása, pl. az emberi hang mikrofon és hangfal segítségével nem csak akusztikus, hanem érezhető vibratórikus tapasztalattá alakítható, vagy a szívesen hallgatott zenei rezgések felerősíthetők és érezhetővé válnak.

Vesztibuláris ingerlés

Az egyensúly, a térbeli helyzet és a gyorsulási erő érzékeltetése azért fontos, hogy a gyermek megtanulja ezen ingerekre való reagálást, ami a statikus és a dinamikus egyensúly fejlesztését segíti elő, ez pedig a különböző testhelyzetek felvételét, megtartását. Emellett örömforrást is jelenthet (pl. hinta, forgás, fel-, leirányuló mozgás, gurulás, rugózás).

Orális ingerlés

A száj érzékennyé tételével a gyermek megtanulhatja a száját tulajdonságok megismerésére használni. Javulhatnak az ivás-evés feltételei, valamint a perifériás beszédszervek izomzatának állapota is fejleszthető a rendszeres mozgásra késztetéssel.

Taktilis ingerlés

Elsősorban a manipulációt készíti elő azzal, hogy az ingerlés hatására szenzibilissé válhat a kéz. Így a gyermek felfedezheti, hogy a keze alkalmas tárgyak tulajdonságainak megtapasztalására. Kialakulhat a kéz aktív használata, tárgyak fogása és elengedése stb.

Szag- és íz érzékelése

Rendszeres alkalmazásával lehetővé válik a különböző ízek és illatok megtapasztalása. Javulhat az ízek és illatok toleranciája. Ez előfeltétele annak, hogy kialakuljon a gyermekben ezen ingerek megkülönböztetésének képessége és lehetőség szerint annak jelzése, hogy számára az adott inger kellemes vagy kellemetlen élményt nyújt.

Akusztikus ingerek

A rendszeres akusztikus ingerléssel elérhető, hogy a gyermek megtanulhatja a hallását elemi tájékozódásra használni azáltal, hogy megtapasztalhatja a különböző hangok jelentést hordozó tartalmát. A kezdeti passzív inger nyújtását kiegészítheti később az aktív akusztikus élményszerzés. A fejlettség egy magasabb szintjén kialakulhat a halk-hangos differenciálásának képessége. Ha képes lesz megtanulni a számára kellemes vagy kellemetlen ingerek jelzését, akkor a jobb komfortérzetének megteremtésében közreműködhet.

Vizuális ingerek

A vizualitás elsőrendű segítség a látó gyermek számára környezetének megtapasztalásában, tájékozódásában.

Változatos, színes, kellemes, esztétikus környezet biztosításával ösztönözzük a gyermeket közvetlen (később tágabb) környezetének explorálására.

Fontos, hogy látótere fokozatosan bővüljön és a gyermek érzékennyé váljon a különböző vizuális ingerek, fényhatások befogadására (rögzített fény-tárgy felé fordulás, majd mozgó pontok követése).

3.4. Ember és környezet foglalkozás

Célok

- A tanulók érdeklődésének kialakulása szűkebb és tágabb környezetük szereplői, tárgyai, jelenségei iránt.
- Egyénileg eltérő képességeik függvényében a természeti, tárgyi és személyi környezetükről szerzett élményeik megélése, értelmezése, elraktározása.
- A tanulók saját életükben történő minél aktívabb részvételének kialakulása.
- Az egymással és a nevelőkkel való állandó kommunikáció kialakulása.
- A természeti környezet szépségeinek felismerése.

Feladatok

A szűkebb és tágabb környezet személyeinek, tárgyainak, jelenségeinek megismertetése a tanulókkal, a mindennapi életük apró tapasztalatszerzéseinek irányítása és folyamatos tudatosítása által.

Alapelvek

- A természeti, társadalmi és tárgyi környezet jelenségei, tárgyai, szereplői minden gyermek számára megismerhetők valamilyen szinten.
- A mozgás- és cselekvőképesség súlyos korlátozottsága következtében elmaradt tapasztalatokat elsősorban konkrét, valódi élményeken keresztül pótoljuk.
- Közös szerzett élményekből, tapasztalatokból táplálkozunk.
- A tanulók helyváltoztatásának, figyelmének, aktív részvételének és egyéni tapasztalatszerzésének szükséges segítése miatt a tanulók számával megegyező felnőtt jelenléte az optimális.

Témakörök, tananyag

A család

- családtagok és neveik
- családi szerepek és szokások
- a lakás helyiségei és berendezési tárgyai (szoba, konyha, fürdő)

Iskolai környezetünk

- az iskola helyiségei és berendezési tárgyai (csoportszoba, ebédlő, mosdó, folyosó)
- az iskola környezete

Közlekedési eszközök

- legismertebb közlekedési eszközök (autó, autóbusz, vonat, hajó)
- a közlekedés zajai
- gyalogos közlekedés, jelzőlámpák

Évszakok

- *Az ősz legjellemzőbb jegyei:*
 - időjárás
 - öltözködés
 - őszi gyümölcsök, zöldségfélék, termések
 - őszi természet
- *A tél legjellemzőbb jegyei:*
 - időjárás
 - öltözködés
 - téli állatvilág
 - madáretetés
- *A tavasz legjellemzőbb jegyei:*
 - időjárás
 - öltözködés
 - növények fajtái
 - állatok és kicsinyeik
 - állatok élőhelyei
 - magvak csíráztatása
 - munkák a kiskertekben
 - tavaszi virágok, virágzó bokrok
 - piaci séta

- *A nyár legjellemzőbb jegyei:*
 - időjárás
 - öltözködés, napvédelem
 - szünidő, programok
 - nyári munkák

Testünk

- a főbb testrészek nevei
- ismerkedés az érzékszervekkel
- fiú-lány, én és mások

Állatok

- a háziállatok legjellemzőbb jegyei (macska, kutya, tehén, ló)
- vadon élő állatok legjellemzőbb jegyei (róka, mókus, sün, madár/költöző, teletlő/)
- állatok hangjai

Színek

- piros, kék, sárga, zöld, barna, fehér

Ünnepek

- születésnap
- névnap
- Mikulás
- karácsony, advent
- farsang
- március 15
- húsvét
- anyák napja
- gyermeknap
- tanévnyitó –záró
- Erdők hete

Eszközök

- szűkebb és tágabb környezetünk tárgyai
- a természet jelenségei
- a természet kincsei (ágak, levelek, termések, kövek, stb.)
- növény- és állatvilág
- modellek, makettek
- játéktárgyak, bábok, jelmezek
- zene, hangfelvételek
- gyermekirodalom (mesék, versek, mondókák)
- hangszerek
- könyvek
- képek
- fényképek
- IKT eszközök
- ecset, festék, tempera, színes ceruza, zsírkréta, papírok
- gyurma

3.5. Játék és kreativitás foglalkozás

Játék

Súlyos és halmozott fogyatékoság esetén a gyermekek játéktevékenységének – és ez által az összes területnek – fejlődése is nagymértékben nehezített. Ebben szerepe van a kézfunkciók, a nagymozgások különböző fokú, esetenként nagymértékű korlátozottságának, az értelmi képességek akadályozottságának, egyes gyermekeknél a társulói érzékelési, észlelési zavaroknak, az indíték-szegénységnek. Mindezekből következően a „Játék és kreativitás” foglalkozás elnevezése alatt a fogalmak nem szokványos jelentését kell értenünk. A halmozottan sérült gyermekek számára a játékot is tanítani kell, mely ilyen módon az ő számára egyfajta „munkát” jelent. A különböző játékok során tud begyakorolni olyan elemi manipulációs készségeket, melyekre esetleg valamely későbbi életszakaszában (önellátás a tankötelezettség lejárta után) lehet szüksége. A munka fogalma olyan tágan értelmezett tevékenységet jelöl jelen esetben mely a játékos részekről kezdve a valóságos munkamozzanatok elemein át az alkotó tevékenységet is magában foglalja.

Célok

- A játék, a munka, szabadidős tevékenységek örömeinek megismerése, és e tevékenységek iránti igény kialakulása.
- Egyéni és közösségi játékok, munkák, szabadidős lehetőségek megismerése. Ezekben a gyermekek egyéni lehetőségeihez mérten minél aktívabb részvétele.
- Egyéni képességek szerinti képessé válás önállóan végzett játék- munkatevékenységre is.
- A tanulók szocializációs képességének fejlődése. Ennek részeként a közös játékban, munkában való részvétel, a társakhoz való alkalmazkodás fokozatos elsajátítása.
- A játék, munka, szabadidő során, által a tanulók sokféle képességének és készségének fejlődése: a nagy- és finommozgások, érzékelés-észlelés, figyelem, megfigyelőképesség, emlékezet, gondolkodás, képzelet, fantázia, utánpótlás, kreativitás, kommunikáció és beszéd, szociabilitás fejlődése.

Feladatok

- A tanulók megismertetése különböző játék- és munkaeszközökkel és azok használatával, egyéni és csoportos játék- és munkatevékenységek, szabadidős lehetőségek megismertetése és megszerettetése.
- Az ezekben való minél aktívabb részvétel elősegítése, kialakítása.
- Az egyéni adottságokhoz igazodóan, a szükséges feltételeket megteremtve a játszás és munka, szabadidő eltöltésére való képesség kialakítása.

Részfeladatok

- Vidám, felszabadult légkör teremtése.
- A játékra, munkára, való motiváltság kialakítása és fenntartása.
- A játék, munka, szabadidő örömszerző jellegének biztosítása.
- Az érdeklődési körnek, nemnek, életkornak, értelmi, mozgásos, érzékelési-észlelési, kommunikációs képességeknek megfelelő, játék- és munkaeszközök, tevékenységek, idő, hely biztosítása.
- A tanulók munka-szabadidős tevékenységének tovább fejlődéséhez szükséges segítség megadása (pl.: a tevékenységhez megfelelő testhelyzetek megtalálása, biztosítása, mozdulatok vezetése, segítése, együtt játszás, - cselekvés, a figyelem irányítása, minta, élmények nyújtása, ötletek adása). Meg kell találni azokat az eszközöket is, amelyeket a tanulók önállóan tudnak használni, azokat a tevékenységeket is, amelyeket önállóan tudnak végezni.
- A segítséssel történő és az önállóan végzett tevékenykedés közötti helyes arány megtalálása.
- A lehetőségek szerinti legnagyobb szabadság és önállóság biztosítása.
- A tervezett, szervezett, irányított mellett a spontán, szabadon választott tevékenységek lehetőségének biztosítása.
- A tevékenységekben való szabad kommunikáció elősegítése, ehhez szükség esetén augmentatív kommunikációs eljárásokat, módszereket, eszközöket alkalmazva.
- A társas, közösségi kapcsolatok, a közösségi érzés kialakulásának, erősödésének elősegítése.
- A iskola más csoportjaival való közös foglalkozások szervezése, ezáltal a nagyobb közösségbe való beilleszkedés elősegítése, a tevékenységek bővebb körének biztosítása.
- A délelőtti témákhoz való kapcsolódás és az azoktól való eltérés közötti helyes arány megtalálása.
- A „Játék-kreativitás” foglalkozás során élményeik, tapasztalataik feldolgozása, ismereteik mélyítése, gyarapítása, rendszerezése; képességeik, készségeik fejlesztése.
- A munka-szabadidő tevékenység tudatos fejlesztésével az egész személyiség fejlődésének, életük tevékenyebb részesévé válásának elősegítése.

Alapelvek

- A „Játék és kreativitás” és a „Az ember és környezet” foglalkozások anyaga jól kapcsolható egymáshoz, kölcsönösen egymásra épülnek.
- Mivel a tanulók számára a játék az ismeretszerzés egyik leglényegesebb formája, nagyon fontos az egyéb foglalkozásokon való gyakori megjelenése is.
- A játékoság elve

Témakörök

- Gyakorlójáték (rakosgat, pakol, szór, kavár, gyúr, tép, húz, tol, manipulál)
- Elemi konstruálás, építés (építés kockákkal, konstruáló építő elemekkel)
- Utánzásos és szerepjátékok (főzőcske, terítés, boltos, fodrász, orvosos, babázás)
- Szabályjátékok (dominó, kártyajáték, képes kirakók, nyelvi játék, társasjátékok)
- Mozgásos és szabadtéri játékok (fogócska, bújócska, körjáték, labdajáték, versenyjáték)
- Mondókák, versek, énekek hallgatása, mozgással való kísérése
- Zenehallgatás, tánc
- Bábozás, versek, mesék hallgatása és dramatizálása
- Barkácsolás (sün, fa, télapó, virág, halak, sík bábok, szimbólumok)

Eszközök

- A környezetünkben található valamennyi tárgy lehet a játék, a foglalkozások eszköze:
- játéktárgyak
- használati tárgyak, munkaeszközök
- mozgásfejlesztő eszközök, sporteszközök
- bábok
- textíliák, bőr, műanyagok, papír
- könyvek
- diafilmek, filmek
- társasjátékok, stb.

Kreativitás

A vizuális észlelés fejlesztésének célja:

A látás indirekt, illetve célzott direkt fejlesztése a tanulókat körülvevő világ jellemző jegyeinek megismerése érdekében, ezáltal az abban való tájékozódás elősegítése

Feladata:

- szemmozgás,
- térlátás,
- szemfixáció,
- fényérzékelés,
- színlátás,
- alakállandóság,
- laterális,
- téri tájékozódás,
- iránydifferenciálás fejlesztése

A vizuális alkotóképesség fejlesztésének célja:

- A manipulációhoz szükséges mozdulatok és mozgások tanítása gyakoroltatása
- A meglévő manipulációs készség megőrzése, szinten tartása, javítása
- A tárgyakkal, anyagokkal kapcsolatos élményanyag bővítése, az alkotás örömeinek kiváltásával.

Feladata:

- Taktilitás, az ujjak tapintási érzékenységének fokozása
- Finommotorika, a látás- tapintás- és mozgásérzet együttes szabályozása, az érzékelési-érezlelési csatornák integrációja
- A szem és kézmozgás közötti koordináció kialakítása, tükör előtti kézmozgással kísért mondókák alkalmazása
- Kézkorrekciós feladatok:
- ízületek mobilizálása,
- lazító erősítő kéztorna

Különböző fogásformák elsajátítása:

- Egy kézzel végezhető mozgások
- markolás
- három – kétujjas, csippentő fogás
- Két kézzel végezhető manipuláltatás
- Nyomhagyás (festés ujjal, szivaccsal, speciális hengerrel, ecsettel, nagy felületen, vonalhatárok között)
- szabad festés különféle festékekkel
- vizes ragasztós alapon festés
- festékfolyatás
- festés zenére, versre
- alakítás – formázás
- szétszedés, összerakás, kiszedés, berakás, válogatás
- tépés, ragasztás, ollóval vágás, szórás
- montázs technikák
- rajz
- mondókák énekek versek meghallgatása, megjelenítése
- formaegyeztetés, színek egyeztetése
- nagyság differenciálása, anyagféséségek differenciálás

3.6. Mozgásnevelés foglalkozás

Cél:

A tanulók adottságainak függvényében a lehető legmagasabb szintű mozgásos önállóság elérése.

Feladatok

- A tanulók pozitív mozgásélményhez juttatása sok játékkal, motiválással.
- A mozgásra való képesség felismertetése, tudatosítása, a mozgás iránti igény felkeltése, erősítése.
- Az elmaradt vagy károsodott tartási és mozgási funkciók fejlesztése, javítása.
- Az idegrendszer sérülése nyomán kialakuló kóros mozgások, elváltozások megelőzése, korrekciója, kompenzálása és leépítése, kontaktúrák oldása, kialakulásának megelőzése.
- A lehető legnagyobb önállóság eléréséhez szükséges mozgásos és önellátási ismeretek megtanítása.
- Mozgásminták, sémák tanítása feladatsorokon keresztül, melyekkel mindennapi életüket tehetjük könnyebbé.
- Gyógyászati és rehabilitációs segédeszközök viselésének, használatának szoktatása, tanítása.
- Az ép fejlődéshez – a lehetőségekhez képest – leginkább közelítő testi fejlődés elősegítése.
- Mozgásos tapasztalatokon keresztül a pszichomotoros és szenzomotoros képességek fejlesztése.

Alapelvek

- A mozgásfejlesztésnek a kiemelt célú mozgásnevelés foglalkozások mellett a tanulók egész napi tevékenységébe integráltan kell folynia, tevékenységüket át kell szőnie.
- A hét minden napján legyen mozgásfejlesztés foglalkozásuk.
- Törekedni kell a fiziológiás mozgások lehetőségek szerinti helyes kivitelezésére, de elsődleges szempont a mozgás – bármilyen, az egészséget nem veszélyeztető módon történő – végrehajtása.
- További alapelv a már megtanult legmagasabb szintű mozgásformák alkalmazása, megkövetelése – a végrehajtáshoz elegendő időt, megfelelő facilitációt (segédeszközt és megfelelő segítségnyújtási formát) biztosítva. A különböző foglalkozásokon a gyermekek lehetőleg aktuális egészségi és mozgásállapotuknak megfelelő testhelyzetekben legyenek.
- A mozgásanyag összeállításánál, tanításánál figyelembe kell venni a mozgáskorlátozottság mellé társuló egyéb fogyatékoságokat, zavarokat, így az értelmi fogyatékoságot, az esetleges érzékelési-észlelési zavarokat, stb.
- A gyakorlatok tervezésénél szem előtt tartjuk a következő szempontokat: lassú tempó,
- több ismétlés,
- egyszerű feladatok.
- A mozgásfunkciók gyakoroltatása, kiépítése csak apró lépésenként történhet.

Fejlesztési feladatcsoportok

- Ízületek mobilizálása
 - Ízületek minden irányú passzív, vezetett aktív kimozgatása
 - Kontraktúra oldása
 - Ízületi mozgáshatárok növelése optimális mértékig nagy- és finommozgásokkal
- Izomlazítás, relaxáció
 - Átmozgatás, hintáztatás
 - Bobath-labdán rugóztatás
 - Izoméret kialakítása (feszítés-lazítás)
 - Haptikus ingerlés tüskés masszírozó labdával, szivacs labdával...
- Izmok erősítése
 - Izmok nyújtása
 - Innervációs-, vezetett aktív gyakorlatok (gravitáció irányában, illetve ellen), izometriás-, ellenállás gyakorlatok
 - Szelektív izomerősítés diagnózisnak és mozgásállapotnak megfelelően megfelelően
- Helyes légzéstechnika kialakítása
 - Légző izmok, mellizmok lazítása, vibráció, vitálkapacitás megtartása, növelése
- Mozgásos önkontroll kialakítása
 - Alaphelyzetek pontos felvétele, egyszerű mozgások kivitelezése optikus és külső kontroll segítségével
- Mozgás-koordináció fejlesztése
 - Szenzoros ingerre adekvát válasz adása
 - Célzó gyakorlatok (szem-kéz, szem-láb koordináció kialakítása)
 - Végtagok összehangolt mozgásai pl.tükörjáték
- Fiziológias mozgássor alaphelyzeteinek és mozgás anyagának elsajátítása
 - Alaphelyzetek elsajátítása, összekapcsolása mozgássorá
- Egyensúly fejlesztése
 - Billenések, hintázás, fordulás, testsúlyáthelyezés felvétele, megtartása
- Kóros szinergizmusok megtörése, reflex gátló testhelyzetek kialakítása
 - Reflex gátló helyzetek kialakítása
 - Reflex gátló helyzetekből indított egyszerű gyakorlatok
 - Helyes testkép, térbeli orientáció kialakítása
- Helyes testtartás kialakítása (ülésben, állásban)
 - A helyes tartás megérettetése
 - Gerinctorna, tartáskorrigálás
- Ritmus fejlesztése
 - Egyszerű mondókák, énekek összekötése mozgással

- Manipuláció fejlesztése
 - Felső végtag passzív, aktív átmozgatása
 - Szenzoros ingerek alkalmazása
 - Tapintásos feladatok végzése, a taktilis percepció fejlesztése
 - Fogás, elengedés
 - Ceruzafogás lehetőségek szerinti kialakítása
- Praktikus és önellátási feladatok
- Mozgásos játékok
- Testi képességek fejlesztése
- Gyógyászati segédeszközök használatának elfogadtatása, szoktatása

Eszközök

- Az általános tornatermi felszerelés mellett:
- babzsák
- bokasúlyzó
- egyensúlyozó eszközök (pl. egyensúlyozó deszka, félhenger)
- trambulin
- gumikötél
- gördeszka
- hinta
- hengerek (különböző méretben)
- kézügyességet fejlesztő speciális játékok, különböző erősségű gyurmák, homok
- lejtő és lépcső, különböző akadálypálya elemek
- labdák (különböző méretű, anyagú, fogású, keménységű, súlyú labdák, Bobath-labdák)
- léggömb
- párnák (ék, henger – különböző méretben)
- tornabot
- tükör
- Továbbá egyéb használati és játéktárgyak, amelyekkel a gyermekek kapcsolatba kerülnek. Gyógyászati és rehabilitációs segédeszközök, pl.:
 - kerekesszék
 - támbot, járókeret, sínek, korzetek

3.7. Kommunikáció-zene foglalkozás

A kommunikáció

Célok

- A beszédképtelen gyermekek kívánságainak, gondolatainak mások számára is érthető közlése.
- Saját életük cselekvő részesévé válása.
- Augmentatív kommunikációs eszköz segítségével egyenlő esély elérése a többi gyerek között, a szűkebb és tágabb környezetükben egyaránt.
- Beilleszkedés az őket körülvevő emberek közösségébe.
- Személyiségük minél teljesebb kibontakozása.
- A lehető legteljesebb beilleszkedés a társadalomba.

Feladatok

- A kommunikáció iránti igény felkeltése.
- Kommunikációs csatornák és módok megismertetése, erősítése, bővítése (eszköz nélkül vagy eszközigényes augmentatív kommunikáció segítségével).
- Alapkommunikáció kialakítása
- Önálló akaratközlés, vélemény, szükséglet, döntés kifejezésének megtanítása.
- Az önkifejezéshez személyes kapcsolat és megfelelő mennyiségű idő biztosítása.
- A szülőkkel való szoros együttműködés.
- Az augmentatív és alternatív kommunikációs rendszer, illetve eszköz kiválasztását körültekintő megfigyelésnek kell megelőznie.
- Meg kell figyelni:
 - a gyermekek mozgásképeségét
 - értelmi képességeit
 - kommunikációs igényét
 - családi helyzetét
 - a gyermekek, a szülők, a közösség igényeit
 - hogyan kommunikálnak a gyermekek otthon, ismeretlen helyen kétszemélyes helyzetben és csoportban
 - mit szeretnek csinálni, mik a kedvenc játékaik, mivel lehet jól motiválni őket.
- A gyermekek megfigyelése alapján a kommunikációs eszköz és rendszer kiválasztása.
- A gyermekek már meg lévő jelzéseire építve és azokat erősítve további jelzések kialakítása.

Alapelvek

- Mindenfajta megnyilvánulást közlésként értelmezzük, még akkor is ha a gyermekek azt nem közlésnek szánják.
- A gyermekek véleményét, akaratát, gondolatait mindig, minden helyzetben figyelembe vesszük, és arra adekvát választ adunk.
- Lehetőleg minden helyzetben biztosítani kell a kommunikációs eszközök hozzáférhetőségét.
- Kétszemélyes helyzetekben, játékba ágyazottan, majd a csoportos foglalkozásokhoz és a tananyaghoz kapcsolódva kell bevezetni a gyermekeket az aktív kommunikációba.
- Az optimális kommunikációfejlesztéshez elengedhetetlenül szükséges a szülőkkel való szoros együttműködés.
- A tanulók spontán jelzéseit beépítve olyan kommunikáció kialakítására kell törekedni, amely lehetőleg nemcsak a legszűkebb környezet számára érthető.
- Kommunikációs szótár kialakítása.

Témakörök, tartalmak

Intenzív egymásra figyelés

- Szemkontaktus felvétele, megtartása
- Rátekintés egy adott személyre
- Megszólítás felismerése (név elhangzása, a név éneklése, a név ritmusa érintéssel, hangszerrel, szemkontaktussal, labdagurítással)
- A csoportban lévő felnőttek, gyerekek nevei
- Kit hogyan hívnak? Keresztnév, becenév
- Kik vannak mellettem? Ki hiányzik? Ki volt beteg?
- Ki gyerek, ki a felnőtt, fiú-lány?

Különböző kommunikációs csatornák megtapasztalása

- Hangadás
- Testjelek megértése
- Érzelmek kifejezése mimikával
- Simogatás, labdagurítás jelzésként
- Igen –nem jelzése szemmozgással, a fej mozdításával
- Hangulatok felismerése, jelzése (öröm, bánat, fájdalom)
- Állatok hangjainak felismerése, utánzása
- Beszéd
- Ének, dallam, ritmus

Köszönés és szociális kapcsolatteremtési formák, módok

- Köszönés, elköszönés formái (pillantás, integetés, megsimítás, kézfogás, szóbeli kifejezés)
- Valamit megfogni, elvenni, visszaadni
- Kérdezni – válaszolni
- Kívánságot, érzést közölni
- Másokat meghallgatni

Időbeni tájékozódás

- Évszakok, napok, napszakok
- A nap eseményei, napirend
- Rendszeresen visszatérő események, élmények felidézése
- Családi események (hétvégén történtek)
- Ünnepek élményei
- A jövőben bekövetkező események, jelzések alkalmazása (adventi koszorú-ünnepvárás)
- Rövid – hosszú időtartam érzékelése, jelzése
- Ismerkedés az idővel kapcsolatos fogalmakkal (előbb, később, ma, tegnap)

Térbeni tájékozódás

- Viszonyfogalmak használata
- Téri irányok, viszonyok : mellett, velem szemben, fent-lent, kint-bent stb.
- Különböző nagyságok felismerése
- Formákkal ismerkedés: kerek, szögletes
- Tájékozódás a csoportszobában, iskola területén

Ünnepekre készülődés, versek , mesék, dalok

Versek - mesék	Dalok:
Tücsök és a hangya	Csiga - biga
A répa	Hinta - palinta
A kecskegida és a farkas	Fussunk, szaladjunk
A kesztyű	Zsipp, zsupp
A kismalac és a farkasok	Ég a gyertya
Visszajött a répa	Télapó itt van
Két kicsi bocs meg a róka	Kis karácsony
A három kismalac	Brumm, brumm
A három pillangó	Aki nem lép
A három nyúl	Kis kacsa
A kóró és a kismadár	Bársony ibolyácska
Vers:	Fehér lilionszál
Iciri - Piciri	Május, május
Török és a tehének	Ültem ringó
Van két ürge	Katalinka szállj el
Mackó brummog	
Olvasás	
Aki fázik	
Megy az úton...	
Kacsa- úsztató	
Bodri	
Tekereg a szél	
Nyuszi fülét hegyezi	
Anyukám, anyukám	
Mondókák:	
Ecc, pecc	Erre kakas
Cini, cini	Két kis kakas

Gyerekek	Réce, ruca
Hüvelykujjam	Madarak voltunk
Szita, szita	Kis kertemben

Eszközök:

- ember és természethez kapcsolódó tárgyak, élőlények, természeti jelenségek
- modellek
- képek, jelképek
- fotóalbum
- tárgyi emlékek(pl.kirándulásról)
- dekoráció
- játéktárgyak, hangszerek
- mesekönyvek
- IKT eszközök
- kommunikációs táblák
- tükör
- bábok
- ünnepekhez kapcsolódó kellékek
- elemes játékok
- gesztusnyelv

Zene

Célok

- A zenei nevelés lehetőséget teremt a zene, a ritmus személyiségformáló szerepének megalapozására.
- zenei érdeklődés felkeltése
- ritmusérzék fejlesztése
- utánzásra késztetés
- érzelmi élet alakítása, gátlások oldása
- zenei hallás fejlesztése, környezet hangjainak felismerése
- egyszerű népi mondókák, versek, énekek tanítása
- beszéd, mozgás, zene, játék összekapcsolása, egymás hatásának erősítése
- „együttzenélés” élményének megismertetése
- zenehallgatás megszerettetése

Feladatok

A zenei nevelés feladata a fejlesztő iskolában, hogy a tanulót a mondókákkal, énekes játékokkal megismertesse, a dalolással kedvet keltsen és mintát adjon az önkéntes utánzásra, a spontán dúdolgatásra, énekelgetésre; a gyógypedagógus az énekhez tartozó, ismétlődő játékmozdulatokkal összerendezett mozgásra készítse a tanulót, fejlessze ritmusérzékét, az énekelgetéssel *olyan légkört teremtsen, amelyben a gyermek jól érzi magát* és maga is szívesen hangicsál. A feladatok sikeres végrehajtása elősegíti a tanuló érzelmi fejlődését, a gátlások oldását, a zenei hallás, éneklési készség elindítását, a beszédképesség alakulását, a szavak megértését. Foglalkozásainkon érzelmi biztonságot teremtve feltérképezzük és kiaknázzuk a tanulók képességeit a zene terén, így járulva hozzá a sérült funkciók korrigálásához, javításához és amennyire lehetséges az életminőségük helyreállításához. Alapvető feladatunknak tekintjük, hogy a zeneterápia a többi csoportos foglalkozást is támogassa. Igyekszünk ezeken a foglalkozásokon feltérképezni azt, hogy milyen zeneművek nyugtatják meg, illetve vitalizálják a tanulókat. Segítjük a tanulókat az ok-okozati összefüggések felismerésében, mivel számtalan módon megélhetik, hogy a reakciójukra, mozdulatukra vagy érintésükre zaj keletkezik, a zene vagy az énekhang megszólal, esetleg elhallgat.

Témakörök

- hallásfejlesztés
- ritmusérzék fejlesztés
- mozgás, térforma
- ütőhangszerek

Tartalma:

- mondókák
- mutogatók (arc-, testrész-)
- simogatók (kéz-, láb-)
- ujjnyitogatók
- tapsoltatók
- kézügyesítők
- hívogatók
- zsippzsuppolók
- hintáztatók
- húzogatók
- vonatozók, kocsiztatók
- táncoltatók
- sétáltatók, mendegélők
- dalos játékok
- körjátékok
- sor, lánc
- kapu, híd
- dalok
- évszakok (tavasz, nyár, ősz, tél)
- ünnepek (köszöntők, anyák napja, karácsony, mikulás, húsvét, egyéb alkalmak)
- állatok
- egyéb dalok
- zenehallgatás
- magyar népdalok
- rokon népek dalai
- más népek dalai
- énekes műzene
- hangszeres nép- és műzene
- klasszikus zene

Eszközök

- ritmushangszerek, furulya
- CD, CD lejátszó
- bábok, szalagok, kendők, fejdíszek
- billentyűs hangszerek
- pengetős hangszerek
- egyéb kiegészítő eszközök

3.8. Önkiszolgálás foglalkozás

Önkiszolgálásos közreműködésre ösztönzés. A mindennapos tevékenység-gyakorlás folyamatában lépésről lépésre alakítjuk ki a gyermek önálló feladatvégzését.

Cél:

- Napirendhez szoktatás
- A gyermek szükségleteinek megfelelő komfortérzés biztosítása, gondozás, gondoskodás
- Apró lépésekkel az önállóság elérésének segítése a napi tevékenységvégzés folyamatában
- A verbális utasítások megértése, a figyelem, az emlékezet, a gondolkodás fejlesztése
- Alapvető higiénés szokások kialakítása
- Helyes viselkedési formák kialakítása
- A rászorultság, kiszolgáltatottság helyett az „én is tudom” függetlenség érzésének segítése

Feladat – tartalom:

- Étkezési szokások kialakítása
- Tisztálkodási szokások kialakítása
- Szobatisztaságra nevelés
- Öltözés, vetkőzés
- Önálló munka-jellegű feladatok

A szokásrendszer kialakításának területei

- **Étkezés:**
 - Étkezési szokások kialakítása
 - Kanálhasználat megtanítása (evésterápia). Minden étkezési szituáció előtt a gyermek üdvözlése, köszöntése néven szólítással, kezének megérintésével, lehetőség szerint szemkontaktus kialakításával. Az étkezést megelőzi orális tornáztatás masszázssal, valamint arc és kéztörlés.
 - A pohárhasználat megtanítása: a pohár felemelése, kortyolás, nyelés, a pohár letétele
 - Szalvéta használata
 - Kérés, megköszönés
 - Az ügyesebb gyerekeknél az ételből való szedés alakítása
 - Rágás megtanítása
 - A helyes tempó elsajátítása
 - A kenyér vagy kifli fogása, leharapás, a kenyér és a rajta lévő ételféle együttes elfogyasztása
 - A terítés folyamatának megismerése (pl. szék, tányér, kanál, pohár, szalvéta egymáshoz rendelése), az étel és a hozzávaló eszközök felismerése
 - Étkezés utáni teremrendezésben közreműködés
- **Tisztálkodási szokások alakítása:**
 - Vízcsap kinyitása, elzárása
 - Szappanhasználat utáni kézmosás-, törlés
 - Saját törölköző felismerése
 - Kéz és arc szárazra törlése
 - Önálló kéz- és arcmosás
 - Fogmosásnál együttműködés: a száraz majd nedves fogkefe, fogkrémes fogkefe elfogadása
 - Szájöblítés megtanítása, önálló fogmosás
 - Fésülés tűrése, önálló próbálkozás
 - Étkezés előtt és után a kézmosás igényének felkeltése
 - Orrfújás, zsebkendő használatának megtanítása, higiénés szokások elsajátítása
- **Szobatisztaságra nevelés:**
 - A körülményekhez, egyéni képességekhez mérten rendszeres ültetés mellett a szükséglet megfigyelése
 - Jelzés megtanítása: után-jelzés, majd mutató, hangadás
 - A szükséglet elvégzése (wc vagy bilizés)
 - Átszoktatások, lányok és fiúk szokásrendszerének kialakítása, papírhasználat tanítása
 - Jelzések, segítségkérés gyakorlása
 - Szükségletek elvégzésével együtt járó le-, felöltözés gyakorlása
 - Kézmosás, kéztörlés
 - Ajtó nyitása, becsukása

- **Öltözés, vetkőzés:**
 - Együttműködés az öltözésnél, vetkőzésnél. A tevékenység folyamatos beszéddel, mondókákkal kísérése a minél aktívabb közreműködés elérése érdekében.
 - Öltöztetés közben a megérintett testrész megnevezésével testséma kialakítása.
 - Sapka, sál levétele
 - Zipzár lehúzása
 - Egyszerű ruhadarabok levétele (cipő, zokni, nadrág stb.)
 - Vetkőzésnél kigombolás, kikötés, cipőfűző meglazítása stb.
 - Egyszerű ruhadarabok felvétele
 - Kis segítséggel öltözés: ruha elejének megmutatása, jobb-bal oldalának megkülönböztetése, befűzés, gombolás stb.
 - Egyes ruhadarabok önálló felvétele
- **Önálló munkafeladatok:**
 - Saját helyének felismerése (szék, asztal, ágy)
 - Székek helyre rakása
 - Játékok közös elrakása
 - Közös teremrendezés
 - Asztalok letörlése
 - Szemét összeszedése
 - Saját ruhadarabok, eszközök felismerése, elrakása